

ҚАРАҚАЛПАҚ ХАЛҚЫНЫҢ
ЭПИКАЛЫҚ МИҮРАСЛАРЫ

QORAQALPOQ XALQ
EPİK MEROSI

KARAKALPAK
EPIC HERITAGE

PATRIMOINE ÉPIQUE
KARAKALPAK

ҚАРАҚАЛПАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ЭПИКАЛЫҚ МИЙРАСЛАРЫ

Қарақалпақ халық бақсыларының музыкалық мийрасларына арналған бұл диск UNESCO* қәуендерлигинде, сондай-ақ Қарақалпақстан хәм Өзбекстандағы бирқатар мәдени мекемелер менен биргеликте 2010-жылы өткерилген жойбар нәтийжесинде әмелге асырылды. Қарақалпақстан көлеминде жүзеге асырылған бұл жойбарда 300ге жақын вокаль хәм инструменталь деретпелер жаздырып алынды. Итибарыңызға усынылып отырған 22 деретпени таңлап алыўда бирқатар усталар қатнақан. Олардың арасында белгия бақсы, жиржекши сазенде, Некис сәният колледжиниң оқытушысы Тыныбаев Кәримбайды айрықша тилге алған мақұл.

1936-жылдан баслап Өзбекстан қурамына кирген Қарақалпақстан Республикасы арқада – Қазақстан, қублада – Түркменстан менен шегаралас. Континенталь ықлым ҳүким сүрген бұл бийпаян шөл кеңликлеринде халық ауызеки деретиўшилиги жыраў хәм бақсылар шарапаты менен әўладтан-әўладқа мийрас болып өтип келмекте. Жыраў, бұл – қахарманлық дөстанлар атқарыушысы. Ол әлиқәўмет қахарманның ерлиги хәм күш-қүдиретин жырлайды. Оның алқым дауысы хәм кең ҳауазы қобызға сай түседи. Жыраўдың ҳауазы хәм қобызы, дөстанларда төрип етилиўши қәдириятлар тыңлаушыны, көшпели халықлардың хәм ғайбар далаңлықтың әпсанауий әлемине

* Бұл жойбар UNESCOның «2003-жыл Конвенциясын Өзбекстан материаллық емес мәдени мийрасына усыныў» атлы бағдарламасы шеңберинде әмелге асырылды.

жеткелейди. Бақсы болса пүткиллей басқа пердеде атқарады. Ол муҳаббатты баянлаушы эпикалық дөстанларды жырлайды. Оның дөстанларында ашықлардың бир-бирине жетисиў жолында басынан кеширген ҳәдийселер баян етиледи. Бақсы дуўтар арқалы өз ҳауазы менен жырлайды. Оның дауыс пердеси, саз әсбабы хәм дөстанлар темасы көбирек әпсаналарды хәм Орайлық Азияның отырықшы халықларының арзыў-үмитлерин сәўлендиреди. Усы орында қарақалпақ бақсыларының музыка мәдениаты бир-бирине қайшы келмейтуғын, бәлки, бирин-бири толықтырып туратуғын усы еки дөстүрге тийкарланғанлығын еслетип өткен абзал.

Әдетте, дөстан жырлаў бирнеше саатқа, гейде бирнеше кешелерге созылады. Өтмиштеги той-тамашаларды бақсы яки жыраў қатнасынсыз елеслетиў мүмкин болмаған. Оның ортаға шығыуы мерекениң ең зәур белеги есалланған. Тыңлаушылар өтештан өтирапына жыйналар екен, бақсы дуўтарын сазлап, бармақларының қурсыын жазып «Намабасы» сыяқлы термелерди

G'ayatdin O'temuratov

атқарып турған (1, 20, 21). Соңыра дауысын сазлап, ақыл-нәсият, мәсләхәт беріуші қосықларды айтқан (5, 8, 12). Тыңлаушылар жыйылып болғаннан кейин бир ақсақал олардан қайсы дестанды еситкиси келетуғынын сораған. Тыңлаушылар дестанды таңлағаннан соң ақсақал пәтия оқыған хәм бақсы дестанды атқарыуды баслаған. Бул дәуірлерде телевидение, радио хәм басқа да кеуілашар технологиялар адамлардың күнделикли турмысына еле кирип келмеген болып, бақсының гүрриңин тап бир кино тамашалағандай қабыл етиуи әдеттеги жағдай болды. Оның дауыс толқынлары астында қахарманлар тууылады яки қаза табады, не түрли әндішелерди басынан кеширер, усылай етип, тыңлаушылар уақыттың да қалай өткенин сезбей қалатуғын еди. Тыңлаушыларды қызықтырыу, өзине тартыу, жанлы дауыста атқарыу, баянланып атырған уақыяларға байланыслы жылатыу яки күлдириу үшін хәрбир бақсының өзине тән музыкалық хәм сөйлеп беріу усылы, сөзлерге сай қыймыл-хәрекетлери болған.

Дестүрий қарақалпақ жәмийетинде бақсы наятый салмақлы мәртебеге ийе. Ол әуладтан-әуладқа өтип киятырған мийрас ийеси. Ең әуели бақсы – ядыи еслемени жеткеріуши есалланады. Усы еслеме тарийхый хәм мифологиялық дәреклерден алынған элементлерден ибарат. Усылай етип, бул еслеме миллий әзликти аңлауға хызмет етеди. Оның үстине бақсы айтыулы өнерпаз болып, усы өнерди үйреткен устазына миннетдарлығын өмир-өмиринше айтып өтеди. Дестанларды атқарыудағы өзине тән музыкалық эстетикаға Ақымбет, Муўса, Сүйеу, Генжебай сыяқлы өтмиштеги таньулы устазлар тәрепинен тамалтас қойылған. Усылайынша, бақсының тыңлаушыларға әдеп-икрамлылық хәққиндағы қәдириятларды жеткерип беріудей жәмийетлик уазыйпасы да жүзеге келген. Бақсы тек те шакиртлерине емес, ал, оның хәуазын хәм даналығын тыңлауға таяр жәмийетшилкке де өрнек болады.

Мына жағдай анық, соңғы он жылдықтарда жүз берген техникалық хәм жәмийетлик-мәдениет рауажлануы бақсылардың социаллық салмағын, сондай-ақ, атқаруы шеңберин сезилерли дәрежеде пәсейитти. Бүгинлигинде олардың шет мәмлекет концертлеринде, түрли фестиваль хәм конкурсларда, миллий байрамларда шығыуларының ўақыты шегараланған болып, ол да шенде-шен жағдайларда 10 минуттан артық дауам етеди. Оның үстине ХХ әсирде жүзеге келген түпкиликли өзгерислер нәтийжесинде той-жыйынларда бақсылар орнын, әсте-ақырынлық пенен, дауыс күшейтуши қурылмалар ийелеп бармақта. Бул жағдайларда басыбир бақсылар дәстүрий музыканы эстрада жолы менен де атқарып керди. Биреулери болса, керисинше, бурынғы жазылған дауыс таспаларынан тутас дөстанларды қайта тиклеу иesine киристи (Г.Алламбергенова, Ж.Пиязов). Соның менен бирге, 1991-жылы шөлкемлестирилген Некис сәният

колледжинде Ф.Өтемурастов, Т.Қаллыев, К.Тыныбаев, Б.Сырымбетов сыяқлы устазлар қолында тәлим алып атырған жаслар соңғы жылларда артып бармақта. Жаслардағы бул қызығыушылық, шынында да олардан ылайықлы избасарлар жетилисип киятырғанлығын көрсетеди. Буның дәлили сыпатында олардың түрли таңлауларда табыслы қатнасып киятырғанлығы яки 2010-жылы бизиң жойбарымызда Қарақалпақстанның түрли районларынан көплеген жаслардың дауысларының жазып алынғанлығын көрсетиу мүмкин. Солай етип, бул дисктиң шығарылуы – қарақалпақ халық эпикалық дәстүрлериниң өмири мәңгилигин дәлиллеп, жәмийеттеги ең итибарлы болған бақсыларға хұрмет-иззетти арттырады, сондай-ақ, әсирлер дауамында ауыздан-ауызға өтип сақланып киятырған ата-бабалар өнерин қәстерлеп-сақлауда жасларға жәрдемши болады деп үмит етемиз.

Фредерик ЛЕОТАР,
Монтреаль, 26-октябрь, 2011-жыл.

QORAQALPOQ XALQ EPIK MEROSI

Qoraqalpoq xalqi baxshilarining musiqiy merosiga bag'ishlangan mazkur disk, UNESCO* homiyligida, shuningdek, Qoraqalpoq¹iston va O'zbekistondagi bir qator madaniy muassasalar bilan hamkorlikda 2010-yilda o'tkazilgan loyiha samarasidir. Qoraqalpoq¹iston miqyosida amalga oshirilgan ushbu loyihada 300ga yaqin vokal va instrumental asarlar yozdirib olindi. E'tiboringizga havola qilinayotgan 22 asarni tanlab olishda bir qator ustozlar ishtirok etishdi. Ular orasida mashhur baxshi, g'ijjak chaluvchi sozanda, Nukus san'at kolleji o'qituvchisi Tiniboy Qarimboyni alohida tilga olish lozim.

1936-yildan buyon O'zbekiston tarkibiga kiruvchi Qoraqalpoq¹iston Avtonom Respublikasi shimolda Qozog'iston, janubda Turkmaniston bilan chegaradosh. Kontinental iqlim hukm surgan bu bepoyon cho'l u biyobonlarda xalq og'zaki ijodiyoti jirov va baxshilar sharafati bilan avloddan-avlodga meros bo'lib o'tib kelmoqda. Jirov, bu – qahramonlik dostonlari ijrochisi. U alqomat qahramonning jasorati va kuch-qudratini tarannum etadi. Uning bo'g'iz tovushi va yo'g'on ovozi qo'biziga mos tushadi. Jirovning ovozi va qo'biz, dostonlarida madh etiluvchi qadriyatlar tinglovchini ko'chmanchi xalqlarning va asov dashtning afsonaviy olamiga yetaklaydi. Baxshi esa tamomila o'zga pardada ijro etadi. U muhabbatni tarannum etuvchi epik dostonlarni kuylaydi. Uning dostonlarida oshiqalar bir-biriga yetishish yo'lida boshdan

* Ushbu loyiha UNESCOning « 2003-yil Konvensiyasini O'zbekiston nomoddiy madaniy merosiga tadbiri qilish » nomli dasturi doirasida amalga oshirildi.

kechirgan sarguzashtlar hikoya kilinadi. Baxshi dutor jo'rligida o'z ovozi bilan kuylaydi. Uning ovoz pardasi, musiqi asbobi va dostonlari mavzusi ko'proq afsonalarni va Markaziy Osiyo o'troq xalqlari orzu-umidlarini gavdalantiradi. Shu o'rinda qoraqalpoq baxshilarining musiqiy madaniyati bir-biriga zid kelmaydigan, balki, bir-birini to'ldirib turuvchi ushbu ikki an'anaga asoslanganligini ta'kidlab o'tish lozim.

Odatda doston aytish bir necha soatga, ba'zan esa bir necha kechagacha cho'ziladi. O'tmishda to'y-hashamlarni baxshi yoki jirov ishtirokisiz tasavvur qilib bo'lmazdi. Uning ijrosi tadbirning eng muhim qismi hisoblangan. Tinglovchilar olov atrofida yig'ilar ekanlar, baxshi do'mbirasini sozlab, barmoqlarining chigilini yozib, « Noma boshi » kabi termalarni ijro qilib boshlar (1, 20). So'ngra ovozini sozlab, pand-nasihat, o'git beruvchi ashulalardan kuylagan (5, 8, 12). Tinglovchilar yig'ilib bo'lgandan keyin bir oqsoqol ulardan qaysi dostonni eshitishtlarini so'ragan. Tinglovchilar dostonni tanlaganlaridan so'ng oqsoqol fотиha o'qigan va baxshi o'z ijrosini boshlagan. Bu davrlarda televideniye, radio va boshqa ko'ngilochar texnologiyalar odamlar kundalik hayotiga hali kirib kelmagan bo'lib, baxshining

hikoyasini xuddi bir kino tomoshasi kabi qabul qilish mumkin. Uning ovoz ohanglari ostida qahramonlar tug'ilar yoki halok bo'lar, turli-tuman sarguzashtlarni boshdan kechirar, tinglovchilar vaqtning o'tishini ham esdan chiqarib yuborishardi. Tinglovchilarni qiziqtirish, o'ziga jalb qilish, ijroni jonli olib borish, hikoya qilinayotgan voqealarga mos tarzda yig'latish, kuldirish uchun har bir baxshining o'ziga xos musiqiy, hikoya qilish usuli, so'zlarga monand xatti-harakatlari bo'lgan.

An'anaviy qoraqalpoq jamiyatida baxshi juda muhim mavqega ega. U avloddan avlodga o'tib kelayotgan meros sohibidir. Eng avvalo baxshi xotirani tashuvchidir. Ushbu xotira tarixiy va mifologik manbalardan olingan elementlardan iborat. Shunday qilib bu xotira milliy o'zlikni anglashga xizmat etadi. Buning ustiga baxshi mohir san'atkor bo'lib, ushbu mahoratni o'rgatgan ustozidan minnatdorligini umrbod

Begzada Asqarova

ta'kidlab o'tadi. Dostonlarni ijro etishdagi o'ziga xos musiqiy estetikaga Aqimbet, Musa, Suvej, Genjebay kabi o'tmishdagi mashhur ustozlar tomonidan tamal toshi qo'yilgan. Va nihoyat baxshining tinglovchilarga axloqiy qadriyatlarini yetkazib berishdek ijtimoiy vazifasi ham mavjud. Baxshi nafaqat shogirdlariga, balki, uning ovozi va donoligini tinglashga tayyor jamoatchilikka ham o'rnakdir.

Shubhasiz, so'nggi o'n yilliklarda yuz bergan texnik va ijtimoiy-madaniy taraqqiyot baxshilarning ijtimoiy mavqeini, shuningdek, ijro doirasini sezilarli darajada pasaytirdi. Endilikda ularning xorijiy konsertlarda, turli festival va konkurslarda, milliy bayramlarda chiqishlari vaqt doirasida chegaralانب, kamdan-kam holatlarda 10 minutdan oshiq davom etadi. Buning ustiga XX asrda yuz bergan tub o'zgarishlar natijasida to'y-marakalarda baxshilar o'rnini tobora ovoz kuchaytiruvchi moslamalar egallab bormoqda. Shu sharoitda ba'zi baxshilar an'anaviy musiqani estrada yo'lida ijro qilib ko'rishdi. Boshqalar esa, aksincha, eski ovoz tasmalaridan butun-butun dostonlarni qayta

Ja'hibek Piyazov

tiklash ishiga kirishishgan (G. Allambergenova, J. Piyazov). Nima bo'lishidan qat'i nazar 1991-yilda tashkil qilingan Nukus san'at kollejida G. O'temuratov, T. Qalliev, Q. Tinibaev, B. Sirimbetov kabi ustozlar qo'lida ta'lim olayotgan talabalar soni so'nggi yillarda oshib bormoqda. Yoshlardagi bu qiziqish, shubhasiz, ulardan munosib o'rinbosarlar yetishib chiqayotganligini ko'rsatadi. Buning isboti sifatida ularning turli tanlovlarda muvaffaqiyatli ishtirok etayotganliklarini yoki 2010-yilda bizning loyihamizda Qoraqalpog'istonning turli rayonlaridan ko'plab yoshlar ovozi yozdirib olinganligini ko'rsatish mumkin. Shunday qilib, ushbu diskning chiqarilishi qoraqalpoq xalqi epik an'analarining umri boqiyiligini isbotlab, jamiyatdagi eng e'tiborli baxshilarga hurmat-ehtirom ko'rsatadi, shuningdek, asrlar davomida og'izdan-og'izga o'tib saqlanib kelayotgan otabobolari san'atini asrab-avaylashda yoshlarga ko'mak bo'ladi deb umid qilamiz.

Frederik Leotar
Monreal, 26-oktyabr, 2011-yil

Maqset Aekeev

KARAKALPAK EPIC HERITAGE

This CD is dedicated to the living musical heritage of the Karakalpak bards. It is the fruit of a fieldwork inventory conducted in 2010 under the auspices of UNESCO, in cooperation with cultural institutions from Uzbekistan and Karakalpakstan. This inventory, which was conducted across the entire region of Karakalpakstan, resulted in the recording of nearly 300 vocal and instrumental works. The 22 songs on this CD were selected with the help of several well-known musicians, including Qarimbay Tinibaev, the famous *baqs*, *girdjek* player and professor at the College of Arts in Nukus, the capital of Karakalpakstan.

In 1936, Karakalpakstan became an autonomous republic within Uzbekistan. It is situated in the Western part of the country, between Kazakhstan in the north and Turkmenistan in the south. Surrounded by vast stretches of desert, where a continental climate prevails, the Karakalpak epic heritage has been transmitted by two key figures of this culture: the *jiraw* and *baqs*. The *jiraw* is a bard specialized in heroic epics. He depicts in his singing, the courage and strength of heroes involved in titanic combats. His narrative unfolds using a guttural tone and a deep voice reminiscent of the sound of his two-string fiddle, the *qobiz*. The voice and the fiddle of the *jiraw*, as well as the content and values revealed in his epics, convey the mythical world of the nomads and

* This project was carried out as part of a UNESCO program entitled: "Strengthening the implementation of the 2003 Convention through National Inventory of living heritage in selected region of Uzbekistan."

the wild steppe of Central Asia. As for the *baqsı*, his music stems from a rather different style. He sings epic poems, which instead celebrate courtly love, in a narrative style that describes the quest for love, either by an individual or a couple. The *baqsı* accompanies himself with a two-string lute, the *duwtar*, while singing in a natural voice. This tone of voice, the lute and the subject matter of the epics relate to the myths and dreams of the sedentary societies of Central Asia. Therefore, the musical culture of the Karakalpak bards rests today on two traditions that are not mutually exclusive, but rather complementary to each other, specifically in regards to performance. The epic is a narrative that lasts several hours, and at times several nights. In the old days, the *baqsı* or the *ıjraw* were systematically invited to weddings. Their performance was one of the highlights of the ceremony. While the audience gathered around the fire, the *baqsı* began by loosening

his fingers with pieces like *Nama bası* (tracks 1, 20 and 21). Afterwards, he would sing didactical and philosophical songs to warm up his voice (tracks 5, 8 and 12). Once everyone had gathered around, a venerable elder (*aqsaqal*) would ask the audience which epic should be sung. The *aqsaqal* would then recite a prayer (*patiya*) before the start of the performance. This occurred at a time when television, radio and technological entertainments were not part of everyday life. The narrative of the *baqsı* was rather like a film projection. His voice would bring all kinds of characters to life, and then to their death—characters embroiled in tumultuous adventures that enthralled his audience, to the point of forgetting the passing time. Each of these bards would devise his own musical, narrative and gestural means in order to sustain a lively performance, in the hope that the listeners would laugh and cry.

The bard has a very important status and role to play in traditional Karakalpak society. He is the bearer of a knowledge that has been passed on from one generation to another; which has three levels of transmission. First, he transmits a cultural memory, which is historical

and mythological in nature. This memory nurtures a sense of belonging and identity. Secondly, the bard possesses an artistic body of knowledge that has been transmitted to him by a master and to whom he will allude all his life. These epics are articulated through a distinctive musical aesthetic that was forged by the great masters of the past (Aqymbet, Muwsa, Suwej, Genjebai...). And finally, his role in society is to pass on moral and ethical values to anyone listening to his singing. He is an exemplary role model, not only for his pupils who try to imitate him, but also for the whole of his society, desirous to listen to his voice and pay attention to his wisdom.

It is obvious that the change that occurred in the past decades, both technical and socio-cultural significantly curtailed the social role of the bards, as well as their spheres of expression. Henceforth, the bard is subject to the time constraints of concerts abroad, festivals and competitions, as well as national commemorations, during which their performances rarely exceed ten minutes. Moreover, echoing the radical developments that took place during the 20th century, today's bards are much less often solicited to perform during weddings; they are rather replaced by sound systems with many more decibels. As a result, some musicians, along with their activities as bards, mix traditional elements with pop music. Others, however, put their "nose to the grindstone," in an effort to bring back complete epics from old recordings (G. Allambergenova, J. Piyazov). Nevertheless, the number of registered students at the Nukus' College of Arts, under the auspices of G. O'temuratov, T. Qalliev, Q. Tinibaev or B.

Sırmibetov, has never been higher, since the college opened in 1991. The interest of young people in the work of the bard is undeniable, as is evidenced by their participation in competitions, or in the fieldwork inventory of 2010, during which young bards could be recorded all over Karakalpakstan. Thus, the release of this CD is a testimony to the life of the Karakalpak epic traditions, a tribute to the most influential bards of today, and a support to young people who endeavor to continue an ancient art of oral transmission, which has endured the expanse of many centuries, up to our present day.

Frédéric Léotar
Montreal, October 26, 2011

PATRIMOINE ÉPIQUE KARAKALPAK

Ce disque est consacré au patrimoine musical vivant des bardes karakalpaks. Il est le fruit d'un inventaire réalisé en 2010 sous les auspices de l'UNESCO en collaboration avec les institutions culturelles ouzbèkes et karakalpakes. L'inventaire, qui a été mené à l'échelle du Karakalpakstan, a abouti à l'enregistrement de près de 300 pièces vocales et instrumentales. La sélection des 22 mélodies présentées ici a été rendue possible grâce à la participation de plusieurs maîtres parmi lesquels Qarimbay Tinibaev, célèbre baqsi, joueur de girdjek et professeur au Collège d'Arts de Nukus, la capitale.

Les Karakalpaks forment depuis 1936 la république autonome du Karakalpakstan à l'intérieur de l'Ouzbékistan. Elle est située entre le Kazakhstan au nord et le Turkménistan au sud. Sur d'immenses étendues désertiques dominées par un climat continental, le patrimoine épique karakalpak est transmis par deux personnages-clés : le *jiraw* et le *baqsi*. Le *jiraw* est le spécialiste des épopées *héroïques*. Il met en scène le courage et la force physique d'un héros impliqué dans des combats aux allures titanesques. Sa narration se déploie dans un timbre guttural et un registre de voix grave qui rappellent le son de sa vièle à deux cordes (*qobiz*). La voix et la vièle du *jiraw*, le contenu et les valeurs véhiculés dans ses épopées, renvoient à l'univers mythique des nomades et de la steppe sauvage. Le *baqsi*

* Ce projet a été réalisé dans le cadre d'un programme de l'UNESCO intitulé : « Implantation de la Convention 2003 à travers l'inventaire de patrimoines immatériels en Ouzbékistan ».

se situe dans un autre registre. Il chante des poèmes épiques célébrant l'amour courtois, selon une narration qui décrit les péripéties d'un personnage ou d'un couple en quête d'amour. Le *baqsi* s'accompagne d'un luth à deux cordes (*duwtar*) et chante dans un registre de voix naturel. Ce registre vocal, son luth et le thème de ses épopées se rapportent plutôt aux mythes et aux rêves des sociétés sédentaires d'Asie centrale. En ce sens, la culture musicale des bardes karakalpaks repose aujourd'hui sur deux traditions qui ne s'opposent pas mais se complètent l'une l'autre, notamment lors de leurs prestations en public.

À l'origine, l'épopée est fondée sur une narration étalée sur plusieurs heures, parfois même plusieurs nuits. Par le passé, un *baqsi* ou un *jiraw* était systématiquement invité lors d'un mariage. Sa prestation constituait même un temps fort de la cérémonie. Pendant que l'assistance se réunissait autour du feu, le *baqsi* commençait par se délier les doigts avec des

Baxtiyar Esemuratov

Gu'lba'ha'r Ra'metova

pièces comme *Nama bası* (pages 1, 20, 21). Puis, il chantait des mélodies pour se chauffer la voix, des chants à caractère didactique et philosophique (pages 5, 8 et 12). Une fois l'assistance réunie, une personne vénérable (*aqsaqal*) lui demandait de choisir une épopée. L'*aqsaqal* récitait ensuite une prière (*patiya*) et l'exécution commençait. C'était une époque où la télévision, la radio et tous les divertissements technologiques modernes ne faisaient pas partie de l'univers quotidien. Et le récit du barde était perçu comme une projection cinématographique, sa voix faisant naître et mourir des personnages au gré d'aventures tumultueuses qui fascinaient l'auditoire et lui faisaient oublier l'écoulement du temps ordinaire. À chaque barde de développer ses propres outils musicaux, narratifs et corporels afin de rendre la prestation toujours vivante, et de déclencher des pleurs ou des rires selon les scènes décrites.

Dans la société traditionnelle karakalpake, le barde a un rôle et un statut très importants. Il est

le porteur d'un savoir transmis de génération en génération et qui se décline à trois niveaux. Tout d'abord, le barde transmet une mémoire. Cette mémoire contient des éléments puisés dans des sources historiques et mythologiques. Elle nourrit ainsi le sentiment d'appartenance identitaire. Ensuite, le barde possède un savoir artistique qui lui a également été transmis par un maître et auquel il se référera toute sa vie. Le contenu des épopées s'exprime donc à travers une esthétique musicale singulière dont les fondements ont été forgés par les grands maîtres du passé (*Aqimbet, Muwsa, Su'yew, Genjebay...*). Enfin, le barde a la fonction sociale de transmettre des valeurs morales et éthiques à l'assemblée réunie pour l'écouter chanter. Il joue le rôle d'un modèle exemplaire, non seulement auprès de ses élèves qui cherchent à l'imiter, mais également pour l'ensemble de la société, attentive à sa voix et à sa sagesse.

Ten'gelbay Qalliev

Il est évident que l'évolution technique et socio-culturelle des dernières décennies a considérablement réduit la fonction sociale des bardes et leur espace d'expression. Celui-ci est désormais soumis aux contraintes temporelles de concerts à l'étranger, de festivals et de concours ainsi que de commémorations nationales où les prestations de chacun dépassent rarement une dizaine de minutes. De plus, en écho aux transformations radicales qui ont eu lieu au cours du 20ème siècle, les bardes sont aujourd'hui moins souvent invités aux mariages mais remplacés plutôt par une sono généreuse en décibels. Dans ce contexte, certains ont fait le pari, en plus de leur activité de barde, de mélanger des éléments traditionnels à la musique pop. D'autres, au contraire, se sont lancés dans un travail de reconquête d'épopées intégrales, à partir d'enregistrements anciens (G. Allamberganova, J. Piyazov). Quoi qu'il en soit, le nombre d'étudiants inscrits au Collège d'Arts de Nukus, sous la houlette de G. O'temuratov, T. Qalliev, Q. Tinibaev ou encore B. Sirimbetov, n'a jamais été aussi élevé depuis

sa création en 1991. L'intérêt des jeunes à prendre la relève est indéniable, comme en témoigne leur participation aux concours ou encore l'inventaire de 2010 au cours duquel ils ont été enregistrés dans tous les districts karakalpaks. Ainsi, l'édition de ce disque veut témoigner de la vitalité des traditions épiques chez les Karakalpaks, rendre hommage aux bardes les plus représentatifs de la société actuelle et supporter les jeunes qui remontent le courant délicat d'un art ancestral dont la transmission orale a traversé les siècles jusqu'à aujourd'hui.

Frédéric Léotar

Montréal, le 26 octobre 2011

KARAKALPAK EPIC HERITAGE

1. **Nama basi**, G'. O'temuratov, *duwtar*, trad.
Traditionally, this instrumental prelude introduces the *baqsi*-bard before he begins singing his epic repertoire.
2. **Asırım**, B. Sırımbetov, voice and *qobiz*, trad.
This didactic song is part of a repertoire transmitted to Baqbergen-*jiraw* by his father, Jaqsılıq-*jiraw*, who himself inherited it from the famous Qiyas-*jiraw*.
3. **Ga'iga'lay**, O. O'tambetov, voice and *duwtar* (N. Nuratdinov, *girdjek*), trad.
This text is an excerpt from the *G'a'rip-Ashiq* love epic, and is sung from the melody *Arıwxan*. It depicts the lover *G'a'rip* and his conquest to regain his lost beloved [Qurbannov-*baqsi*'s version].
4. **Saltıq**, G. Xamitova, voice and *duwtar* (I. Sabourova, *girdjek*), trad.
A popular melody sung from a poem by Turkmen poet Maqtmıquli (18th century) which boasts about the value of everyday life which is often disregarded by men [Shamuratov-*baqsi*'s version].
5. **Begler**, B. O'tepbergenov, voice and *duwtar*, trad.
Another popular melody sung from a poem by Maqtmıquli. This poem describes the insatiable appetite of man in his wishes to fulfill his desires.
6. **Ulli ziban**, J. Piyazov, voice and *qobiz*, trad.
This melody, sung by the young and promising *Ja'nibek-jiraw*, comes from the *Alpamis* epic, one of the most praised epic heroes of the Karakalpak people, as well as Uzbek people of the Sourkhandaria.
7. **Qoshim palwan**, B. Asqarova, voice and *duwtar* (I. Sabourova, *girdjek*), trad.
Traditional melody from the *Sayatxan-Xamra* epic. It depicts the tumultuous love between *Xamra* and *Sa'rbina*, who, at birth, were promised to one another by their respective fathers.
8. **Ken'esli ton**, M. Aekeev, voice and *duwtar*, trad.
The text of this melody comes from the *Yusup-Axmet* epic. The four verses describe the qualities that a young respectable man must possess.
9. **Kelte nalish**, Z. Ibragimova, voice and *duwtar*, trad.
Excerpt from the *G'a'rip-Ashiq* epic, this melody is found as well in other epics, such as *Sayatxan-Xamra*, *Go'rug'li*...
10. **Idiris**, N. Nuratdinov, voice and *duwtar* (G. Sultamuratov, *girdjek*), trad.
This excerpt of the *G'a'rip-Ashiq* epic is sung from a melody rarely heard today. *G'a'rip* recollects the 7 years he spent in exile away from his beloved *Xaxsa'nem* [Kospolatov-*baqsi*'s version].
11. **Qa'wender**, M. Jumatova, voice and *duwtar*, trad.
This song, sung by a young and talented woman *baqsi*, comes from the *Yusup-Axmet* epic. Through various poetic images, it recounts the feeling of lack caused by the absence of one's beloved. [Jugenissov-*baqsi*'s version].

12. **Tolg'aw**, B. Esemuratov, voice and *qobiz*, trad.
In this instructional song which belongs to the *jiraw*-bards repertoire, the text is the family's defense for any respectable young man (*jigit*).
13. **Neshe gu'ller**, G. Ra'metova, voice and *duwtar* (N. Nuratdinov, *girdjek*), composers:
A. Xalimov et J. Shamuratov, author: S. Xojaniyazov
This aria is an excerpt from *Love can not be controlled*, a modern stage performance.
14. **Besperde**, T. Qalliev, voice and *duwtar* (S. Qayipnazarov, *girdjek*, A. Atarbaev, *balaman*), trad.
This traditional melody is sung from a poem by poet Qu'nxoja (1799-1880) titled *What's the point?* It is a philosophical reflexion on the aesthetic and functional dimension of human beings on earth.
15. **Sa'rbinz**, G. Allamberganova, voice and *duwtar* (I. Sabourova, *girdjek*), trad.
In this excerpt from the *G'a'rip-Ashiq* epic, G'a'rip is in exile. He talks to Aysanem, a girl who felt in love with him while his heart has already been taken by Sa'rbinz.
16. **Adin'nan**, A. Seyilxanov, voice and *duwtar*, trad.
This melody is sung by a blind *baqsi* with an exceptional voice. This excerpt from the *G'a'rip-Ashiq* epic is dedicated to the beauty of Shaxsanem [An'satbay-*baqsi*'s version].
17. **Sanali keldi**, Z. Sheripova, voice and *duwtar*, trad.
This melody can be heard in different epics, including *G'a'rip-Ashiq*. It depicts the beauty of a supernatural being that one meets in a dream and its power to produce an euphoria experience in the dreamer.
18. **Qu'nxoja**, T. Qalliev, voice and *duwtar*, trad.
Dedicated to the poet Qu'nxoja, this melody is sung from his poem *With the People*. Many of Ten'gelbay-*baqsi*'s peers consider him the *baqsi* who gives the best performance of this song today [Japaq-*baqsi*'s version].
19. **Muwsa sen yari**, N. Nuratdinov, voice and *duwtar* (G. Sultamuratov, *girdjek*), trad.
This melody, titled *You felt in love with Muwsa*, is part of the *Go'rug'li* epic, a passage that also talks about courtly love. The 4 verses describe the unparalleled beauty of Aga Younous [Eshan-*baqsi*'s version].
20. **Qa'nigu'l**, G. Allamberganova, voice and *duwtar* (I. Sabourova, *girdjek*), trad.
A popular melody that glorifies the beauty of a girl named Qa'nigu'l.
21. **Nalish**, M. Jumatova, voice and *duwtar*, trad.
Excerpted from the epic *Sayatxan-Xamra*, the text of this melody evokes the beauty of Sayatxan who has set her sights on Khamra whose heart is already taken.
22. **Aq ishik**, G'. O'temuratov, *duwtar*, trad.
G'ayratdin-*baqsi* is one of the few bards who still knows this almost forgotten melody (*The jacket lined with wool*). He learned it from a recording by the famous bard An'satbay-*baqsi*.

Recordings, Liner notes and Photos: Frédéric Léotar

Translations: G. Nuratdinova (Karakalpak), U. Mansurov (Uzbek), B. Deschênes (English)

Acknowledgements

This CD is sponsored by the Embassy of France and the UNESCO office in Tashkent. It is published within the UNESCO/Korean Project "Creative industries development for the diversity of cultural expressions - Strengthening the sustainability of crafts industry in Uzbekistan."

Special Thanks

His Excellency Mr. François Gauthier (French Ambassador in Uzbekistan), Mr. Jorge Ivan Espinal (Head of the UNESCO office in Tashkent), Mr. Frédéric Bellido (Cooperation and Cultural Affairs Adviser of the French Embassy), Mr. Éric Aubert (Cultural Officer of the French Embassy), Mrs. Muhayyo Makhmudova (Cultural Officer of the UNESCO Office in Tashkent), as well as Mr. Nag'met Ayimbetov (President of the Karakalpak branch of the Uzbek Academy of Sciences), Mr. Aytmurat Alniyazov (Director of the Nukus Institute of Language and Literacy), Mr. Qarimbay Tinibaev, Mr. G'ayratdin O'temuratov, Mr. Seydin A'mirlan, Ms. Kember Lillo, Ms. Caïa Hagel and Mr. Wilfried Brana.